

Дискусійні питання щодо поняття та функцій фінансів в сучасних умовах

Фінанси є однією з найбільш важливих, складних та суперечливих економічних категорій. Правильне розуміння сутності цієї категорії є дуже важливим. Тому досліджуючи еволюцію наукових пошуків вирішення проблем щодо самого трактування терміну «фінанси» та їх функцій можна виокремити безліч підходів. Жодне з існуючих визначень не вважається за єдине і стандартне. Проблеми тлумачення фінансів як науки і практичної діяльності привертають увагу широкого кола як вітчизняних так і закордонних дослідників, таких як: В. О. Василика, С. Лондар, С. Огородника, В. Опаріна, С. Юрія, В. Федосова, О.Р.Романенко й інших вчених. Їх наукові здобутки щодо різних аспектів визначення фінансів покладено в основу даного дослідження.

Сьогодні вже досить важко назвати першого автора, який почав використовувати термін "фінанси". Але багато дослідників авторство цього терміну залишають за французьким вченим Ж.Боденом, який в 1577р. видає наукову роботу "Шість книг про республіку", де під фінансами розумілася сукупність коштів, необхідних для задоволення потреб держави та різних суспільних груп. Зустрічається також точка зору, що першим автором праці, присвяченій фінансам, був Ксенофонт (430- 355рр. до н.е), а його робота має назву "Про доходи Афінської республіки".

Серед сучасних фахівців щодо теорії фінансів можна виділити О.Р.Романенко, автор трактує фінанси як одну з конкретних історичних форм економічних відносин, функціонування яких пов'язане з об'єктивною необхідністю розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту. У процесі розподілу формуються та використовуються грошові фонди, призначені для задоволення суспільних інтересів та потреб [1, с.17].

Федосов В.М. у загальному трактуванні визначає, що фінанси - це економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для виконання функцій та завдань господарюючих суб'єктів, а також будь-якої фізичної особи й суспільства загалом й забезпечення умов розширеного відтворення [1, с.10].

За Опаріним В.М. фінанси — сукупність грошових відносин, пов'язаних з формуванням, мобілізацією і розміщенням фінансових ресурсів та з обміном, розподілом і перерозподілом вартості створеного на основі їх використання валового внутрішнього продукту, а за певних умов і національного багатства [3, с.5].

Лондар С.Л. розглядає фінанси як регульовані у визначеному правовому полі за допомогою спеціальних методів, прийомів та інструментарію потоки коштів, вимірювані у грошовому еквіваленті, які циркулюють у національній економіці через створювану на макро- та мікрорівні систему грошових фондів і, в кінцевому рахунку, забезпечують здійснення процесів формування, розподілу, перерозподілу ВВП, національного доходу і національного багатства та супроводжуються виникненням економічних відносин між всіма учасниками цих процесів [4, с.5-7].

Але, не зважаючи на різноманітність визначень, функцій та конкретних форм прояву фінансових відносин, вони завжди асоціюються із рухом грошових фондів. Тому всі науковці зазначають, що фінанси не можуть дорівнювати грошам, а тільки завжди це є відносини:

- суспільні, тому що завжди мають місце в суспільстві;
- економічні — пов'язані з процесами відтворення;
- розподільчі, так як виникають в більшості на стадії розподілу та перерозподілу;
- фондоутворюючі, тому що супроводжуються формуванням та використанням фондів грошових засобів (фінансових ресурсів).

Однак між наукових трактувань терміну фінанси є й відмінності. Так, група авторів вважають, що основою функціонування фінансів є тільки макрорівень —

державний рівень. Інша ж група авторів вважає, що фінанси спочатку функціонують на макрорівні, а потім вже створюють макрорівень.

Після дослідження багатьох наукових праць з теорії фінансів було визначене власне тлумачення терміну «фінанси» - це система економічних (грошових) відносин, що виникають у процесі розподілу і перерозподілу на макрорівні – ВВП і частини НД (на мікрорівні – доходу та прибутку), щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів з метою задоволення інтересів і потреб держави, суб'єктів господарювання та населення.

За даним визначенням метою функціонування фінансів є зростання національного благополуччя країни. Цього можна досягти тільки за умов ринкової економіки і виконуючи всі ланки наступного ланцюга:

$$\uparrow V \rightarrow \uparrow \text{ВВП} \rightarrow \uparrow \text{НД} \rightarrow \uparrow \text{НБ} \rightarrow \uparrow \text{Національне благополуччя}$$

Тобто, для того щоб фінанси повністю виконували властиві їм функції необхідно спочатку постійне зростання V – обсягу виробництва (за рахунок ефективної та прибуткової діяльності суб'єктів господарювання як державного так і приватного сектору економіки). В результаті зростатиме ВВП країни, її національний дохід (НД) та національне багатство (НБ), що в свою чергу й призведе до зростання національного благополуччя держави. Якщо даний ланцюг не буде виконуватися в такій послідовності, то в країні будуть спостерігатися такі негативні наслідки як: фінансові кризи, падіння рівня економіки, закриття підприємств та зубожіння населення.

Також можна зазначити те, що фінанси є системою, а саме системою економічних (грошових) відносин. Дослідження питання щодо фінансів як системи проводилися Кашенко О.Л. [5, с.20-25]. Висновками даного аспекту є наступне:

1. Фінанси є системою, що має цільову спрямованість, тобто кінцевою метою існування є саме покращання національного благополуччя держави;
2. Фінанси є системою, що розвивається – розвиток прослідковується у зростанні виробництва на мікрорівні, ВВП, НД, НБ та самого національного благополуччя – на макрорівні;

3. Фінанси є динамічною системою, тому що про розвиток можна судити тільки після проведення певної фінансової оцінки за конкретний період часу;

4. Фінанси є ієрархічною системою, тому що їх можна поділити на такі підсистеми як: державні фінанси та фінанси підприємств, фінанси населення, міжнародні фінанси, місцеві фінанси тощо. Також і саму фінансову систему можна поділити на свої підсистеми: податкову, бюджетну, грошово-кредитну, емісійну тощо.

Стосовно функцій фінансів також немає єдиного підходу серед науковців щодо визначення їх кількості та трактування. Умовно можна поділити авторів на такі групи: перша група вважає за доцільне виділяти тільки дві класичні функції фінансів – розподільчу та контрольну. Дійсно можна з ними погодитися в розрізі того, що фінанси не можуть виконувати повністю всю свою роботу без розподілу і перерозподілу ВВП та частини НД на державному рівні, а також доходу та прибутку на рівні суб'єктів господарювання та населення.

Разом із даним розподілом завжди поряд повинна бути й контрольна функція фінансів. Без неї не може бути проведений ефективний розподіл та перерозподіл, а також використання фінансових ресурсів всіх суб'єктів фінансових відносин, особливо в ринковій економіці.

Друга група авторів до двох класичних функцій фінансів додають й інші функції такі як: регулюючу, стабілізаційну, соціальну, мобілізаційну, забезпечуючи тощо.

Вважаю за доцільним розглядати разом із класичними функціями й таку функцію як стимулююча (мотиваційна), яка розрізняється по сутності в залежності від того чи є у суб'єкта фінансових відносин стимулу або мотивації. Систему стимулів (мотивації) можна поділити на:

- фінансові стимули від держави через податкову систему (зменшення кількості податків, їх ставок, надання різних податкових пільг тощо) та через бюджетну систему (цільове бюджетне фінансування, бюджетне кредитування, дотації, субсидії тощо). На жаль, в сучасній українській економіці від держави є лише тільки стимули;

- фінансові стимули (мотивація) між самими суб'єктами господарювання: надання знижок, участь в різних акціях, аукціонах тощо. В разі неналежного виконання умов договорів – настання штрафних санкцій, що разом можуть виступати як стимули їх не сплачувати. Мотивацією можна вважати надання премій та різних пільг за вчасне та якісне виконання умов договорів;

- фінансові стимули (мотивація) в розрізі місцевих бюджетів: участь у регіональних програмах розвитку та інвестування може свідчити про мотивацію, а надання податкових пільг по сплаті податкових платежів до місцевих бюджетів, субсидії, дотації та субвенції – віднести до фінансових стимулів.

Взагалі поділ даної функції на стимули і мотиви є актуальним в сучасних умовах, тому що між цими двома поняттями є дуже тонка грань їх різниці. Так, стимул у Стародавньому Римі - загострений прут або палиця, якими підганяли рогату худобу або спонукання до певної дії. А мотивація - це процес спонукання себе та інших до діяльності для досягнення особистих цілей і цілей організації. Тому краще використовувати дану функцію як мотиваційну ніж стимулюючу.

Література:

- 1.Фінанси: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. - 2-ге вид., перероб. і доп. / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова. — К.: КНЕУ, 2003. - с.
2. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. - К.: Центр учбової літератури, 2010. — 576 с.
- 3.Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2002. — 240 с.
4. Лондар С. Л. Фінанси : навчальний посібник для ВНЗ / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – 384 с.
5. Кашенко О.Л. Фінанси природокористування. – Суми: Видавництво «Університетська книга», 1999. – 421 с.